

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:**

**ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ,
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ**

**Ужгород
2010**

УДК 63.3(4)6 + 65.5
К 78
ББК 94(4) + 339.9(4)

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського державного університету
Протокол №5 від 11 лютого 2010 р.

*За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації
посилення на видання обов'язкове*

Монографія підготовлена авторським колективом науковців Закарпатського державного університету та Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка за загальною редакцією кандидата історичних наук, доцента С.В. Бевзюка та старшого викладача О.О. Гріна.

Авторський колектив:

Бевзюк С.В. (голова), Богданович І.І., Вергун В.А., Виноградов Ю.Л., Гарагонич В.В., Грін О.О., Ерфан В.Й., Іваницький О.М., Козловський К., Корсак Р.В., Кундрік В.А., Курей О.А., Лемак Н.М., Листопад А., Мадяр Р.О., Мазурок І.О., Няменчук Г.В.,
■ Попадич О.О., Савчин М.В., Ступницький О.І., Федуря В.П.

Рецензенти:

Вергун Володимир Антонович – професор кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор економічних наук, професор;

Бисага Юрій Михайлович – завідувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства Ужгородського національного університету, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;

Король Іван Федорович – професор кафедри країнознавства Закарпатського державного університету, доктор історичних наук, професор.

Країни Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації: історико-методологічний, політико-правовий та економічний аспекти: Монографія / [Бевзюк С.В., Вергун В.А., Виноградов Ю.Л., Грін О.О., Ерфан В.Й. та ін.]: за заг.ред. С.В. Бевзюка, О.О. Гріна. – Ужгород: Видавництво ЗакДУ, 2010. - 368с.

ISBN 978-966-2075-05-2

У монографії комплексно досліджено історико-методологічні, політико-правові та економічні аспекти розвитку країн Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації. У ній розкриваються проблеми інтеграції людства в складноструктурну взаємопов'язану цілісність в умовах взаємодії тенденцій до глобальної інтеграції та диференціації існуючих економічних, культурних та політичних реальностей. Особливу увагу приділяється процесу регіоналізації як реакції на негативні прояви глобалізації.

Монографія розрахована на фахівців з питань глобалізації та регіоналізації країн Центрально-Східної Європи, наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, аспірантів та студентів історичних, юридичних, економічних спеціальностей.

ISBN 978-966-2075-05-2

© Закарпатський державний університет, 2010

© Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2010

ЗМІСТ

Передмова	5
Частина I. Історико-методологічні аспекти розвитку країн Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації	8
Бевзюк Є., Попадич О. Імперія як суспільно-політичний феномен історії.....	8
Гарагонич В. Проблеми реалізації євроінтеграційного курсу України.....	48
Корсак Р. Трансформаційні процеси в Чеській Республіці 1993- 2005 рр.....	56
Лемак Н., Попадич О. Основні пріоритети соціальної та економічної політики консервативного уряду Едварда Хіта	72
Частина II. Політико-правові аспекти розвитку країн Центрально- Східної Європи в умовах глобалізації	81
Грін О. Закарпатська Україна: правове становище і діяльність (кінець 1944 – початок 1946 рр.).....	81
Мазурок І. Структура та повноваження органів публічної влади на Закарпатті у 1939-1944 рр.....	103
Савчин М. Українська конституційна традиція на тлі досвіду конституціоналізму країн Центральної та Східної Європи.....	145
Частина III. Економічні аспекти розвитку країн Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації.....	176
Богданович І. Проблеми стимулювання науково-технічної кооперації України та ЄС (на прикладі фіскальних та грошово- кредитних інструментів).....	176
Вергун В. Генезис стратегічного менеджменту під впливом модифікації пріоритетів управління фірмою.....	185
Виноградов Ю. Соціально-економічні складові розбудови ефективної економіки регіону.....	200
Ерфан В. Становлення економічної власності в незалежній Україні.....	228
Іваницький О. Екологізація аграрного бізнесу – найважливіша передумова виробництва екологічно чистої продукції.....	236
Козловський К. Сутність та чинники розвитку іноземних авіакомпаній в структурі міжнародного бізнесу (на прикладі компанії «Boeing»).....	246
Куидрик В. Економіко-екологічний потенціал Карпатського Євро регіону (Закарпатський аспект).....	254
Курей О. Трансформаційні процеси в економіках сучасності.....	270

Листопад А. Сучасні тенденції та досвід розвитку інвестиційної діяльності в країнах Західної Європи.....	287
Мадяр Р. Фінансово-економічні інструменти підтримки транскордонного співробітництва в умовах посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів.....	302
Нямешук Г. Методичні засади визначення конкурентних переваг країни на світових ринках високих технологій.....	322
Ступницький О. Сценарії розвитку світового фондового ринку під впливом фінансової кризи.....	339
Федурця В. Шляхи формування інвестиційно-виробничої моделі зовнішньоекономічних зв'язків України.....	351

ПЕРЕДМОВА

Глобалізація як явище відома давно, а як поняття вживається в науковій літературі вже декілька десятиліть. Як правило, цим поняттям пояснювався процес загострення всього комплексу глобальних проблем, а також посилення планетарної взаємозалежності різних країн та регіонів світу. Саме «взаємозалежність» світу, яка посилюється, зазвичай і фіксується в цьому понятті. Глобальний характер природної залежності людства, пов'язаний з внутрішньою іманентною активністю природи, існував завжди. Посилення соціоприродної та інтерсоціальної взаємозалежності різних суспільств утворює суттєву, але не єдину характеристику глобалізації.

Лише в 90-ті роки, коли категорія «глобалізація» стала найважливішим елементом міжнародного політичного, економічного й соціального дискурсу, з'явилися ознаки більш обґрунтованого та глибокого розуміння соціальної суті глобалізації. Її почали розглядати як комплексне геополітичне, геоекономічне, геосоціальне й геокультурне явище та головний процес світового розвитку. Очевидно, що позитивна суть глобалізації полягає в об'єктивно можливій політичній, економічній і соціальній інтеграції.

На сучасному етапі розвитку теорії глобалістики цілком виправдано домінує соціально-культурний підхід до визначення природи, суті й характеру процесів глобалізації, який представляє їх у найбільш широкому цивілізаційному контексті. Провідні західні теоретики глобалізації (К.Робертсон, Ф.Джеймсон) розглядають глобалізацію як перетворення світу в «єдину всезагальну систему». Відштовхуючись від соціологічних аспектів глобалізації, Л.Склер стверджує, що соціальні проблеми вже не можуть бути вирішені на рівні національних держав і вимагають транснаціональні (глобальні) підходи. Основними складовими його теорії «глобальної системи» є транснаціональні корпорації та інститути споживання.

У сучасних дискусіях щодо генези, природи й перспектив глобалізму та глобалізації серед усіх підходів домінуючим є економічний, або ринковий, підхід. Він трактує глобалізацію як наслідок розвитку світових ринків товарів, послуг, капіталу, праці, інформації, менеджменту. Однак варто підкреслити, що в методології досліджень глобалізму і глобалізації на сучасному етапі поступово перемагає комплексний системний підхід, прихильники якого аналізують глобалізацію як в економічному, так і геополітичному, соціальному, екологічному, інформаційному, соціокультурному контекстах. Започатковане Римським клубом вузьке предметне поле глобалістики як науки, що не виходило за рамки вивчення сучасних глобальних проблем, прогнозування й моделювання, з часом перестало відповідати об'єктивним потребам розвитку. Тому закономірно предмет глобалістики розширився до стратегії світового безпечного розвитку.

Процес інтеграції людства в складноструктурну взаємопов'язану планетарну цивілізацію відбувається в умовах взаємодії нерідко протилежних і взаємодоповнюючих тенденцій, наприклад, тенденцій до

Трансформаційні процеси в Чеській Республіці 1993-2005 рр.

Корсак Р.В., к.іст.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу та світової політики Закарпатського державного університету, м. Ужгород, тел. 2-57-33

Крах домінуючого радянського впливу стимулював і пришвидшив процес геополітичного самовизначення етносів регіону. На уламках соціалістичного табору відновило державність ряд країн, в тому числі Чехія. 31 січня 1993 р. ЧР офіційно виступає на міжнародній арені як незалежна держава. Нова держава одержала у складі від ЧСФР парламент, який був обраний у червні 1992 р. Протягом 1993-2003 рр. успішні трансформаційні процеси в Чехії привели до її членства в НАТО. Крім того, країна зробила кілька важливих кроків у напрямку вступу до Євросоюзу. Серед них виділяють переорієнтацію чеської економіки та торговельно-економічне співробітництво з країнами Євросоюзу, загалом успішну реалізацію Європейської Угоди, безмитний режим для поставок з Чехії до Євросоюзу металів, текстилю. Багатоплановість досліджуваної теми зумовила необхідність поєднання інструментарію історії й теорії міжнародних відносин, країнознавства, джерелознавства, політології, економіки, геополітики, правознавства та інших дисциплін.

Ключові слова: трансформація, Чехія, ЄС, НАТО, ЧСФР, економіка, Чеська Республіка.

У минулому Центрально-Східна Європа, до якої належать Чехія, була нестабільним регіоном, у якому дуже повільно розв'язувалося національно-державне самовизначення та міждержавне розмежування етносів. Упродовж XX ст. Центрально-Східна Європа зазнала кілька територіально-державних перетворень, що супроводжувались утворенням нових держав.

Протягом 80-их років XX ст. в Центрально-Східній Європі йшла запекла геополітична «остання битва» часів холодної війни. Її результати було визначено тим, що Радянський Союз, спираючись на принципи «нового політичного мислення», відмовився від доктрини Л.Брежнєва, яка обмежувала суверенітет соціалістичних держав Східної Європи. Крах домінуючого радянського впливу стимулював і пришвидшив процес геополітичного самовизначення етносів регіону. На уламках соціалістичного табору відновило державність ряд країн, у тому числі Чехія.

Застосовані в дослідженні методи і методика можуть бути використані для успішного вивчення міждержавних відносин пострадянських і постсоціалістичних країн. Результати дослідження можуть бути застосовані при написанні узагальнюючих праць з новітньої історії та міжнародних відносин, підручників, посібників, навчальних програм, при розробці навчальних вузівських курсів з новітньої історії, міжнародних відносин, країнознавства, політичної історії, історії держави й права, економічної історії та ряду інших дисциплін. Здійснені в публікації узагальнення про досвід трансформації системи організації й управління зовнішньополітичним співробітництвом у Чехії дозволяють рекомендувати найбільш ефективні з них для проведення трансформаційних реформ в Україні.

Сьогодні в розпорядженні дослідників є достатньо широке коло історичних фактів і відомостей, які висвітлюють перебіг трансформаційних процесів у країнах Центрально-Східної Європи. Початки трансформаційних перетворень, тобто перебіг «оксамитової» революції, падіння комуністичного режиму й перші демократичні політичні перетворення в ЧСФР висвітлені в монографічному дослідженні В.Приходька «Нижня трансформація в Чехословаччині та формування нової внутрішньої і зовнішньої політики країни. Своєрідне продовження теми, тобто хід державно-правових реформ в ЧСФР, перші ознаки її розпаду та процеси поділу федерації й формування Чеської Республіки представлені в насиченій фактами монографії А.Домара «Державно-правова реформа в Чехословаччині в умовах демократизаційної модернізації й поділу федерації». Названі праці дали нам можливість уточнити початки й перебіг трансформаційних процесів у ЧСФР в 1989-1999 рр.

Питання особливостей постсоціалістичної трансформації державно-політичної та соціально-економічної системи Чехії порушив у своїй статті «Постсоціалістична трансформація в Чеській Республіці: специфіка і етапи» І.Позанич. Дослідник виділив період 1980-1990 рр. в окремий етап демократичної трансформації («демократичний транзит») переходу від авторитарної до демократичної системи та громадянського суспільства. Інтеграційна стратегія країн Центрально-Східної Європи достатньо повно висвітлена у статті О.Ковальнової «Інтеграційні стратегії країн Центральної та Східної Європи на сучасному етапі розширення Євросоюзу», а Максименко окреслив стратегію східного розширення об'єднаної Європи [1].

1. Трансформація чеського суспільства в 1993-1999 рр.

Початком становлення сучасної Чеської Республіки слід вважати 13 грудня 1992 р., коли Чеська Національна Рада схвалила Конституцію країни. З 1 січня 1993 р. ЧР офіційно виступає на міжнародній арені як незалежна держава. Того ж дня було започатковано дипломатичні відносини між Україною і Чеською Республікою. Нова держава в центрі Європи займає територію 78864 тис. кв. км. і населення 10,4 млн. осіб, з них понад 81% – чехи.

Держава одержала у спадок від ЧСФР парламент, який був обраний у червні 1992 р. Після виборів блок Громадянської демократичної партії (ГДП) і Громадянського демократичного альянсу (ГДА), зберігши більшість у національній Раді ЧР. Національна Рада Чехії вже 21 січня 1993 р. обрала президентом В.Гавела, а головою уряду залишився В.Клаус. Але ЧР ще не мала верхньої палати парламенту – сенату. Вибори до Сенату відбулись аж у 1996 р. 21 травня 1993 р. парламент Чехії пролонгував Закон про люстрації, яким заборонялось колишнім діячам КПЧ та співробітникам спецслужб займати посади в державних органах влади на період до 2000 р. [2].

Ще на початку трансформаційних процесів у ЧСФР було визначено проінтеграційний курс держави. У червні 1993 р. на сесії Європейської Ради в Копенгагені було вироблено критерії для вступу до ЄС східноєвропейських

країн. Щоб виконати, їх уряд В. Клауса пішов шляхом створення міцної правої ГДП, яка мала забезпечити в парламенті прийняття необхідного законодавства, зібравши групу реформаторів з працівників центрального банку, науковців інституту економіки та прогнозування. Уряд не визнавав поєднання ринкових і планових економічних відносин, вважав приватну власність за каталізатор економічного зростання, а найкращою соціальною політикою – надійну економіку [3;4].

У період між виборами 1992-1996 рр. уряд В. Клауса мав широкий простір для політичних маневрів, які дозволяли послабити позиції своїх політичних суперників і критиків. На виборах 31.05 – 1.06.1996 р. в нижню палату парламенту перемогла ГДП, одержавши 29,62 % голосів і 68 депутатських місць. Досягши домовленостей з Чеською соціал-демократичною партією (ЧСДП), В. Клаус сформував уряд меншості, який працював до листопада 1997 р. [4;5].

Падіння уряду В. Клауса формально було пов'язане з відставкою 23 жовтня 1997 р. міністрів із керівництва ГДП, які звинуватили прем'єра в підклимних призначеннях членів уряду, а потім потребували відставки всього уряду. 30 листопада 1997 р. уряд В. Клауса пішов у відставку [6], яка була викликана не лише невдоволеністю реформами, економічними злочинами, «фінансовими пірамідами», а й помітними ознаками економічної кризи, яка наближалася. Вже 2 січня 1998 р. було оголошено склад нового уряду ЧР на чолі з політично нейтральним Й.Тошовським. Президент В.Гавел призначив дострокові парламентські вибори на червень 1998 р. На виборах 19-20 червня 1998 р. в нижню палату парламенту ЧСДП одержала 32 % голосів і 74 депутатські мандати, ГДП – 27,7 % голосів, 63 депутатські мандати. Президент доручив сформувати уряд лідеру ЧСДП М.Земану. 5 листопада 1998 р. М.Земан і В.Клаус домовилися про створення соціал-демократичного уряду меншості. Унаслідок політичного компромісу було підписано «Толерантний договір», за яким уряд ЧСДП зобов'язувався й далі проводити курс реформ, а ГДП – підтримувати урядові законопроекти у парламенті, спікером якого став В.Клаус [1;7;8]. В. Гавел дав негативну оцінку названому договору, бо вважав, що він несе в собі загрозу суспільству через узурпацію влади [9].

Розвиток і хід політичних процесів протягом 1993-1999 рр. однозначно засвідчив, що Чехія перетворилася на демократичну державу з стабільною політичною системою, у якій зміна влади відбувається конституційним шляхом. Оцінюючи політичний розвиток країни, Європейська комісія у своєму щорічному звіті за 2000 р. відзначила, що ЧР успішно виконує політичні критерії вступу до Євросоюзу [4].

Протягом 1993-1999 рр. в Чехії здійснювалися також глибокі економічні реформи, які змінили соціально-економічний устрій країни. У ході реформ було здійснено такі заходи: запроваджено жорстку фінансову дисципліну, що не допускала погашення бюджетного дефіциту емісією грошової маси; лібералізовано ціни; у 1993 р. ухвалено нове податкове законодавство, яке значно посилило місцеві бюджети; реформовано валютну систему, а в 1995 р.

узгоджено конвертованість чеської крони; відрегульовано доходи з оподаткування і т. ін. [9,с.307].

Найважливішим реформаторським кроком урядів В.Клауса була «купонова» приватизація, що здійснювалась протягом 1991-1997 рр. У ході її проведення безплатно у приватну власність було передано 83,57% державного майна, у тому числі 65,82% «купоною» приватизацією. Так друга хвиля приватизації пройшла у 1993-1994 рр., коли 6 мільйонів чехів вклали свої купони безпосередньо на підприємства або в приватизаційні фонди, а 2 млн. – продали свої купони. Із метою створення приватного власника уряд домогся законодавчого обмеження участі державного капіталу в приватизації. У ході її проведення в Чехії склалося певне число дрібних і середніх власників [9,с.333].

У приватизації взяли участь також іноземні інвестори. Найуспішнішою з них була приватизація концерну «Шкода-авто», 70% акцій якого заволодів німецький концерн «Фольксваген», який швидко здійснив оздоровлення «Шкоди-авто», і забезпечив вихід його продукції на світові ринки. У результаті здійснення «великої приватизації» вже в 1994 р. було зупинено спад виробництва та погіршення економічних показників. Вартість ВВП за 1994 р. зросла на 2,7%, а середньорічні темпи приросту ВВП у 1995 р. склали 6,4%, у 1996 – 4,8% [9,с.328-329]. Але вже з другої половини 1996 р. почали проявлятися негативні тенденції в економіці Чехії; спад виробництва, випереджаюче зростання заробітної плати, зростання безробіття, яке на початок року складало 3,5%, а на кінець року – 9,2% працездатного населення [11]. Почався спад виробництва ВВП у 1997 р. на – 1,0%, у 1998 р. на – 2,2%, у 1998 р. на – 0,8%. Вартість ВВП на одну людину в 1999 р. складала 10451 євро, що менше, ніж в Угорщині (12453 євро), Хорватії (12996 євро), Словенії (24331 євро), розвинутих країнах Європи (31673 євро), але значно більше ніж у Росії (3058 євро) та Україні (1362 євро) [14,с.328-329; 12]. Із дотеперішніми темпами реформування економіки та її розвитку, Україна 50% сучасного європейського виробництва ВВП на одну людину зможе досягти десь у 2036-2037 рр.

У свою чергу це позначилось на дефіциті платіжного балансу, який на кінець 1996 р. складав 7,4% ВВП. Як наслідок – зростання зовнішнього боргу з 9,6 млрд. дол. США у 1993 р. до 21,2 млрд. дол. США у 1996 р. У Чехії розпочалась фінансово-економічна криза [5,с.47].

Із метою фінансово-економічного оздоровлення народного господарства уряд В. Клауса у квітні 1997 р. прийняв першу стабілізаційну програму, а в травні – другу, якою було узгоджено дії уряду і Чеського національного банку (ЧНБ) [10,с.317-319; 13]. Перша стабілізаційна програма не дала бажаного результату. Другою стабілізаційною програмою було проведено заходи зі зміцнення валютної системи. У результаті прийнятих дій вдалося пом'якшити незбалансованість чеської економіки [1; 2,с.332-380]. Загальні економічні труднощі позначились і на чеській промисловості, яка в 1998 р. досягла лише 70 % рівня 1990 р. Це викликало зниження ВВП, дефіцит державного бюджету, зростання внутрішньої й зовнішньої заборгованості,

що у 1999 р. складало 4 % ВВП [1, с.608]. Складна соціально-економічна ситуація в країні загострила протиріччя в правоцентристській урядовій коаліції. Криза розпочалась в рядах ГДП у жовтні, а в грудні 1997 р. уряд В. Клауса пішов у відставку [14]. Подальші стабілізаційні заходи й виведення країни з фінансово-економічної кризи проводилось вже соціал-демократичним урядом М.Земана. Його уряд розпочав свою діяльність з інвентаризації країни. У результаті її проведення з'ясувалося, що «купонова» приватизація передала більшість підприємств фондам, які насправді були банками, а банки належали державі. Отже, в Чехії, на його думку, збереглася нова форма державної власності, яку він назвав «банківським соціалізмом». Щоб змінити ситуацію, уряд М.Земана почав підготовку приватизації 4 найбільших банків країни [10, с.328-329]. Новий уряд намагався поліпшити справи в економіці законодавчим обмеженням банків у володінні нефінансовими об'єктами, програми оздоровлення великих підприємств, створенням сприятливих умов для вітчизняних інвесторів, залученням іноземних інвестицій [15].

Таким чином, упродовж 1993-1999 рр. відбулися кардинальні зміни в економіці Чехії. У результаті проведення реформ на кінець 1999 р. приватна власність в країні домінувала, у ній вироблялося 80 % ВВП, виросла конкурентоспроможність чеської економіки. Це підтверджують загальні обсяги зовнішньоторгового обміну Чехії з країнами ЄС, що виросли з 32% у 1989 р. до 70% у 1999 р. загального зовнішнього торгового обігу країни. Чеська економіка стала привабливою для інвестицій. Якщо в економіку країни було залучено всього 23,1 млрд. дол. США, то лише у 1999 р. прямі іноземні інвестиції склали 5,1 млрд. дол. США. Із них 2/3 припадало на країни Євросоюзу, а 16 % – на США [16; 17].

Першочерговими завданнями економічної й зовнішньої політики Чехії протягом 1993-1999 рр. були інтеграційні процеси в економічній й військово-політичній структурі Євросоюзу. Цей курс був визначений ще в 1991 р., коли ЧСФР налагодила перші контакти з ЄС і НАТО, стала членом Вишеградського блоку. Ідея блоку була реалізована восени 1991 р. Країни Вишеградського блоку – ЧСФР (Чехія, Словаччина), Польща і Угорщина скоординували свою зовнішню політику, домоглися розпуску РЕВ, розробили моделі політичної й економічної перебудови країн, налагодили між собою стосунки в політичній, економічній, соціальній, законодавчій і культурній сферах [18; 19].

Країни Вишеградського блоку з метою розширення торговельних взаємозв'язків та свого просування до економічних структур Євросоюзу 4 березня 1993 р. ратифікували Угоду про створення Центральноевропейської Асоціації Вільної Торгівлі (ЦЕАВТ – CEFTA). Перші наслідки функціонування Асоціації дали приріст торгівлі між її членами на 60%. Такий показник був спричинений тим, що в попередні роки торговельно-економічні зв'язки між країнами Асоціації були дуже низькими. Чехія активно включилася в роботу Асоціації лише після пониження у 1994 р. митних платежів на 40% на 80% промислових виробів та розширення режиму

промислової торгівлі на 50% товарної номенклатури імпорту. А з 1 січня 1997 р. країни Асоціації майже повністю зняли митні бар'єри на імпорт промислової продукції [20-22].

Чехія активізувала свої зусилля на інтеграції у військово-політичні та економічні структури об'єднаної Європи. Після офіційного розпуску 5 лютого 1991 р. Організації Варшавського Договору (ОВД) спочатку ЧСФР, а потім Чехія домагалася свого прийняття до НАТО. У складі ОВД ЧСР на будівництво військових об'єктів витратила понад 208 млн. крон чеських (Кч.) і понад 226 млн. Кч. ЧСР витрачала на транспортні перевезення [23].

Упродовж 1990-1992 рр. між ЧСФР, а з січня 1993 р. між Чехією й НАТО підтримувались різноманітні контакти. Вже 10 січня 1994 р. НАТО ухвалило Програму «Партнерство заради миру», 10 березня 1994 р. Чехія приєдналася до названої програми, а 8 липня того ж року Чехія разом із Польщею й Угорщиною були запрошені розпочати переговори про вступ до НАТО. Пізніше, в 1997 р., Чехія, Польща і Угорщина вже були запрошені до вступу в НАТО та до Євросоюзу [20;24;25]. 16 березня 1999 р. Чехія офіційно стала членом НАТО. А на Вашингтонському самміті НАТО 23-24 квітня 1999 р. Чехія вперше брала участь як повноправний член Альянсу [26;27]. У зв'язку з цим найбільше турбот у чеських політиків викликала доля національного ВПК, який у 80-ті – на початку 90-х рр. ХХ ст. вів широку торгівлю зброєю. Навіть у 1995 р. зброєю торгувало 48 чеських суб'єктів, яким було видано 441 ліцензію на експорт і 281 – на імпорт озброєнь. Обговорювалось питання, чи буде мати чеський ВПК хоч якогось перспективного розвитку, чи його поглине ВПК країн НАТО [27].

У середині країни велася широка роз'яснювальна робота про мету й вступ до НАТО. У пресі були оприлюднені аж 16 пунктів необхідності вступу країни до цієї організації. Серед них називалися такі: нейтралітет приттв би до ізоляції країни, бути нейтральним – значить бути нестабільним, залежним від нестабільної Росії; членство в Альянсі – гарантія безпеки й суверенітету країни, недоторканості її кордонів, стабільного демократичного розвитку і т.п. [28]. Чеські політики і аналітики постійно наголошували, що членство в НАТО залучає країну до захисту цінностей, витворених європейськими етносами, в тому числі чехами упродовж століть, включає країну в процеси постійної співпраці у сфері міжнародної політики, економіки, культури і науки; наближує країну до Євросоюзу і т. ін. [5,с.54]. Іншу групу на увагу той факт, що чеські політичні діячі правих і лівих партій, визнаючи за необхідне узгоджувати свої внутрішню й зовнішню політику з НАТО, підкреслювали, що Чехія повинна враховувати договори НАТО з Україною та договори між Україною і Чехією, розвивати українсько-чеське міждержавне співробітництво [11; 29].

Отже, в 1999р. закінчився перший етап євроінтеграційних устремлень Чехії. Вступом до НАТО не обмежилися євроінтеграційні процеси Чехії. Паралельно з вступом до Альянсу Чехія успішно розвивала свої відносини з Євросоюзом. Спільний документ Європейської комісії й уряду ЧР з кінця 1999 р. відзначав, що подальшими пріоритетами економічної й політичної

стратегії Чехії у найближчі роки будуть: зміцнення фінансового сектору, посилення підтримки малого і середнього підприємництва, на розвиток якого вже в 1999 р. було виділено 1,5 млрд. ЧК (386 млн. дол. США); гармонізація законодавчої бази Чехії з правовими нормами Євросоюзу [5, с.54]. Заявлено завдання засвідчили, що для Чехії з 2000 р. починається другий етап євроінтеграції – вступ до Євросоюзу.

Шлях Чехії до Євросоюзу був непростим. Уже 4 жовтня 1993 р. Євросоюз ратифікував нову угоду з Чехією, так звану Європейську угоду, яка включала вимоги лібералізації торгівлі, заохочення економічної й технічної кооперації, розвитку нових індустріальних галузей, розгортання політичного діалогу між Євросоюзом і Чехією, налагодження культурних контактів і т. ін. У червні 1993р. Європейська Рада прийняла рішення, що асоційовані члени при бажанні можуть стати членами Євросоюзу. У 1993 р. почався перший етап реалізації Чехією положень Асоціаційної (Європейської) Угоди з Євросоюзом. Він тривав до 1998 р. За цей час в Чехії було проведено глибокі ринкові реформи та максимально лібералізовані зовнішньоекономічні зв'язки. Загальним позитивом для чеської економіки 1993-1998 рр. було те, що вона переорієнтувалась на економічне співробітництво зі східних країн і країнами Євросоюзу. Водночас на Ессенському самміті у 1994 р. Євросоюз запропонував асоційованим членам стратегію інтеграції – Європейські угоди про торговельні пільги й концесії та «Структурний Діалог», який давав змогу асоційованим членам ознайомитися з інструкціями Євросоюзу та прийняттям рішень у союзі [29].

У листопаді 1994 р. чеський уряд створив урядовий комітет євроінтеграції, через рік затвердив і опублікував графік вступних дій «Пріоритети імплементації Білої книги в Чехії», у якій було виділено 21 сектори економічного й суспільного життя, наведено перелік законів і порядок їх ухвалення, що мали бути в першу чергу адаптовані до законів Євросоюзу [21].

Отже, протягом 1993-1999 рр. успішні трансформаційні процеси в Чехії привели до її членства в НАТО. Крім того, країна зробила кілька важливих кроків у напрямку вступу до Євросоюзу. Серед них виділимо переорієнтацію чеської економіки та торговельно-економічне співробітництво з країнами Євросоюзу, загалом успішну реалізацію Європейської Угоди, безмитний режим для поставок із Чехії до Євросоюзу металів, текстилю і т. ін. Таким чином, у 1999 р. завершився другий етап підготовки Чехії до вступу в Євросоюз.

2. Трансформаційні процеси в Чеській Республіці 2000-2005 рр.

У перші місяці після «оксамитової» революції 1989 р. вступ Чехословаччини до Євросоюзу декларувався як одне з головних стратегічних завдань тодішньої чехословацької зовнішньої політики. Таку точку зору сповідували всі уряди ЧСФР, а згодом ЧР. При кожному новому розширенні ЄС для країн-кандидатів запроваджувався «перехідний період» як механізм, що полегшує процес розширення Євросоюзу. При вступі до ЄС нові члени одержували значну фінансову допомогу.

Для кожної країни-кандидата встановлювалося певне число «перехідних періодів» для Чехії – 16, Словаччини – 25, Угорщини – 31, Польщі – 49. Усе це свідчило, що із названих країн Чехія була найбільш підготовлена для вступу в Євросоюз [30].

У структурі чеського експорту до країн ЄС переважала високотехнологічна продукція та напівфабрикати. Разом ці товарні групи становили понад 75% всього чеського експорту до ЄС, а з них машини і транспортні засоби – 51,9%. Переважна частка цього експорту складалася з автомобільної компанії «Шкода-Авто» (м. Млада Болеслав), що належить німецькому концерну «Volkswagen». Чеський імпорту із країн ЄС – це переважно різні машини і транспортні засоби. Вони у 2001 р. складали 45 % всього чеського імпорту з країн ЄС [17,с.15-17].

Наведені дані свідчать про активну інтеграцію чеської економіки в економічну структуру ЄС. При цьому спостерігалася навіть переорієнтація ЧР із сировинних ресурсів Росії і країн СНД на аналогічні ресурси країн ЄС. Така переорієнтація ЧР зачепила і чеський імпорту з України [17,с.15-17].

Ріпорт 1999 р. вказував на дуже незначний прогрес ЧР на шляху до ЄС. Уже у березні 2000 р. чеський уряд підготував документ «Чехія та розширення ЄС». «Регулярний рапорт» 2000 р. позитивно оцінив роботу чеського парламенту, покращення макроекономічної ситуації, припинення структуральних реформ, зростання інвестицій до 9,2% ВВП, але за найбільший недолік визначив відсутність Акту про цивільний сервіс, неовищення юридичної реформи і слабку підготовленість суддів і т. ін. [13,с.8-10]. Проте вже в грудні 2000 р. на засіданні Європейської Ради в м. Німці підзначалося, що Чехія найбільш готова з країн-кандидатів до вступу в ЄС і її офіційне прийняття відбудеться наприкінці 2002 р., а ратифікація договору про її членство – до літа 2004 р. [13,с.8-10].

На час вступу до Європейського Союзу Чехії було потрібно довести демократичну систему країни до європейських стандартів та добре організувати всю господарську систему країни. Демократичні інститути стали визначальними як у житті чеського парламенту, так поза його межами. Свідченням цього був вихід з парламентської кризи 1999 р. Уже 26 січня 2000 р. керівництво ГДП і ЧСДП підписали «патент взаємної підтримки». ГДП зобов'язалась підтримати урядовий проект бюджету за умови, що дефіцит державного бюджету в 2001 р. не буде перевищувати 20 млрд. крон, у 2002 р. – 10 млрд. крон, а в 2003 р. дефіцит бюджету має бути знижений до аналог ЄС, тобто не перевищувати 3% ВВП [13,с.8-10].

Усе перше півріччя 2002 р. пройшло в політичній боротьбі довкола виборів в нижню палату і сенат чеського парламенту. Вибори засвідчили, що в країні склалась майже повністю сформована двопартійна політична система: ліва – ЧСДП, права – ГДП. На виборах до нижньої палати парламенту, які відбулись 14-15 червня 2002 р., ЧСДП отримала 30,2% голосів виборців (70 депутатських мандатів), ГДП – 24,4% (58 депутатських мандатів), КПЧМ – 18,5% (41 депутатський мандат), «Коаліція» (ХДУ – ЧНП та УС – ДЕУ) – 14,27% (31 депутатський мандат). Уже 9 червня 2002 р. було

сформовано лівоцентристський уряд ЧСДП і «Коаліції». Основними завданнями нового уряду В.Шпідли була інтеграція ЧР до ЄС, та підвищення життєвого рівня громадян. В.Шпідлі належала ідея широкого залучення до працевлаштування в Чехії громадян України. Серйозним випробуванням нового уряду стала катастрофічна повінь у серпні 2002 р., яка так чи інакше зачепила 40% території Чехії та завдала шкоди економіці країни майже на 1 млрд. дол. США [13, с.8-10]. Загалом внутрішньополітична ситуація кінця 2002 р. визначалась виборами до сенату чеського парламенту та наближенням терміну президентських виборів. Після осінніх довиборів 1/3 складу сенату його найбільшою фракцією стала фракція ГДП – 26 мандатів, фракція ХДУ – ЧНП – 14, УС – ДЕУ та ГДА – 14, ЧСДП – 11, КПЧМ – мандати. Така розстановка політичних сил у сенаті відкрила можливість В.Клаусу претендувати на посаду президента ЧР. За таких умов реваншистські сили Німеччини, Австрії та Угорщини домагались скасування «декретів Бекеша», які було видано в 1945 р. Відповідно до «декретів Бекеша» понад 1 млн. німців та 400 тис. угорців були позбавлені громадянства ЧСР і майнових прав за зраду держави в роки німецької окупації і виселені з країни. Палата депутатів чеського парламенту одноголосно відкинула вимоги реваншистів [5, с.55].

Усе внутрішньополітичне життя країни у 2002 р. було підпорядковано заключному етапу вступу ЧР до ЄС. У 2002 р., на грудневому самміті, ЄС в Копенгагені Чехія, разом з іншими 9 країнами-кандидатами дістала запрошення стати членом Євросоюзу з 1 травня 2004 р. Уже в Копенгагені чеська делегація упродовж перших трьох років членства домоглась одержання 747 млн. євро, для збалансування свого бюджету, а 16 квітня 2003 р. на самміті ЄС в Афінах підписала Угоду про вступ до Євросоюзу [5, с.47].

Ключовою проблемою 2003 р. в Чехії було питання повноправного членства в ЄС. Незважаючи на напружене внутрішньополітичне становище на початку року, пов'язане з президентськими виборами (2 лютого 2003 р. закінчився термін повноважень президента В.Гавела), необхідність досягнення членства в ЄС дозволило чеській політичній еліті відкинути другорядні розбіжності й зосередитися на вирішенні стратегічної мети. У результаті тритурових виборів новим президентом країни 28 лютого 2003 р. став В.Клаус [5, с.60-70]. Проведений у червні 2003 р. національний референдум щодо вступу ЧР в ЄС засвідчив, що 77% тих, які прийшли на голосування, підтримали приєднання країни до ЄС з 1 травня 2004 р. Цей термін було визначено ще в грудні 2002 р. Референдум відвернув увагу громадськості від проблеми реформування системи державних фінансів. Попередні уряди уникали проведення такої реформи. Уряд В.Шпідли такої можливості вже не мав, був вимушений подати пакет законів про реформування системи державних фінансів. Проект передбачав одночасне підвищення податків (ПДВ, акцизи, певні види продукції), скорочення цілого ряду соціальних пільг та зниження податків на бідніші прошарки населення. Мета фінансової реформи – приведення чеського економічного законодавства у відповідність до європейського економічного законодавства [5, с.60-70].

Протягом 2000-2003 р. економічні інтереси країни та її інтеграція до ЄС вимагали від усіх урядів стабілізації соціально-економічної ситуації в ЧР. У 1993 р. соціально-економічна ситуація в країні характеризувалася помірною стабілізацією темпів економічного розвитку, покращенням ряду соціальних показників. У третьому кварталі 2003 р. середня зарплата в Чехії досягла рівня 600 дол. США. Загалом протягом 2003 р. зросло виробництво машинобудівної продукції на 6% [12]. У цілому стан народного господарства Чехії протягом 2000-2003 рр. свідчив про його поступову стабілізацію й повільне зростання ВВП. Якщо в 1989 р. відбулося падіння ВВП на 0,8%, то в 2000 р. середньорічний приріст ВВП складав 2,9%, а в 2003 р. – 3,7%. Помітний внесок у зростання ВВП Чехії вніс експорт послугами, зокрема – туризм. Якщо в 1999 р. Чехію відвідало 5,6 млн. туристів, то в 2003 р. їх кількість зросла до 7741496 чол., а валютні надходження складали 3 млрд. дол. США [5, с.46]. Водночас було проведено оздоровлення банківського сектора через їх приватизацію. На початок 2001 р. 90% банківського сектора контролювалися іноземним капіталом. Усі ці заходи створили сприятливий інвестиційний клімат. У 1999 р. лише прямі інвестиції в економіку Чехії складали 5,1 млрд. дол. США, а в розрахунку на 1 людину вони складали 2244 дол. США, що більше ніж в Угорщині (2004 дол. США) та Польщі (772 дол. США). Наприклад, у 2002 р. в економіку Чехії було вкладено 5,6 млрд. дол. США, а лише за 6 місяців 2001 р. було вкладено понад 6 млрд. дол. США [5, с.46]. Оздоровлення економіки й ріст ВВП позитивно позначилися на загальній динаміці зовнішньої торгівлі та на співвідношенні експорту-імпорту в Чехії.

На європейські країни припадало 80% зовнішньоторгового обігу ЧР, у тому числі у 2000 р. – 64%, а в 2002 – понад 60% та 72,6% експорту у 2000 р. Початки модернізації економіки, переважання імпорту над експортом та невиправдане посилення чеської крони й спричинили складання дефіциту торгового балансу країни, що у 2000 р. сягнув – 4,5 % по відношенню до ВВП, а у 2001 р. – 3067 млн. дол. США, в 2002 р. – 2724 млн. дол. США [3].

У 2002 р. зовнішньоекономічні й політичні пріоритети ЧР були зосереджені на подальшу інтеграцію в ЄС. Це проявилось в зміні тенденцій зовнішньої торгівлі ЧР, зокрема у певному спаді темпів зовнішнього товарообігу. Загальний товарообіг у 2002 р. зріс лише на 6,4 %, у тому числі з країнами Європи – на 4,2 %, країнами ЄС – на 4,7%, а з країнами СЕФТА – на 1,8 %. Але помітно зменшився товарообіг із країнами СНД. Наприклад, із РФ зріс на 11% [3, с.20-24].

Загалом темпи росту експорту перевищували темпи росту чеського імпорту. При цьому імпорт машин і транспортних засобів у 2002 р. зріс на 5,9 %, імпорт фабрикати – на 4,4%, різних промислових виробів – на 10,7%, продукції хімічної промисловості – на 8,5%. Разом обсяги імпорту названих товарів склали 92% всього чеського імпорту [3, с.20-24]. Переважаючий ріст експорту над імпортом дозволив зменшити негативне торгове сальдо більше ніж на 42%. Можна стверджувати, що у 2002 р. йшло розширення чеської торгівлі, навіть при тому, що серпнева повинь нанесла країні збитки у

кілька млрд. дол. США. Повінь спричинила зменшення промислового виробництва [3,с.20-24].

У березні 2003 р. уряд ЧР ухвалив концепцію проєкспортної політики на період до 2006 р. включно. Концепція визначила перелік країн, на яких мають сконцентруватись основні важелі реалізації проєкспортної політики. На державну підтримку експорту чеський уряд у бюджеті 2003 р. заклав 50 млрд. дол. США. У наступні роки планувалося цю суму поступово збільшувати і в 2006 р. довести її до 155 млрд. дол. США [2, с.332,382].

Внутрішня ситуація в країні у 2003 р. характеризувалась продовженням позитивних тенденцій розвитку економіки. Цьому сприяв завершальний етап приватизації державних підприємств. У 2003 р. проводилася приватизація таких економічно привабливих підприємств, як металургійний комбінат «Nova Hut», газотранспортне підприємство «Transgaz» (за приватизації одержано понад 408 млн. євро), промислова група «Skoda Holding». Крім того, у 2003 р. було зроблено спробу приватизувати нафтохімічне підприємство «Unipetrol», започатковано приватизацію металургійного підприємства «Vitkovice Steel» та двох прибуткових вугільних шахт [2, с.370-382]. При цьому доходи населення на кінець 2003 – початок 2004 р. були нижчими від рівня бідності. За межею бідності в Чехії проживало 135 тис. домогосподарств, тобто майже 33,8% всіх домогосподарств. Але у країні все ж переважали позитивні тенденції економічного розвитку ЧР [2,с.370-382].

Загальні тенденції політичного, економічного, правового та гуманітарного розвитку протягом 2000-2003 рр. значно посилили довіру країн ЄС до Чехії. Це сприяло розширенню ділового партнерства між торговельно-економічними секторами економіки ЧР та ЄС, наближувало терміни її повноправного членства в Євросоюзі. У свою чергу кількісні та якісні показники експорту ЧР засвідчили результативність структурних змін в економіці країн, підвищення її конкурентноздатності, дійову роботу механізмів фінансової та організаційної підтримки чеського експорту. У 2003р. Чехія впритул наблизилася до реалізації ключового завдання своєї зовнішньої політики – набуття членства в Євросоюзі. Але в ЧР було чимало євроскептиків. Вони наголошували, що ВВП у 2001 р. складав всього 63,3 млрд. євро (за даними Євростату), а рівень виробництва ВВП на 1 людину складає лише 50% рівня виробництва ВВП на 1 людину в країнах Євросоюзу [2,с.370-382]. У зв'язку з цим урядом було розроблено нову концепцію зовнішньої політики країни на 2003-2006 рр. У відповідності до концепції ЧР у наступні роки має завершити свою інтеграцію до Євросоюзу. Протягом 2003 р. Чехія пом'якшила свої загострені відносини з Німеччиною й Австрією, що були спричинені «декретами Бекеша». Серед пріоритетів зовнішньої політики ЧР продовжували залишатись відносини з сусідніми державами. А українсько-чеські відносини одержали новий поштовх до розвитку після візиту міністра закордонних справ України 23-24 квітня 2004 р. до Чехії.

Вступ Чехії до Європейського Союзу відбувся в умовах внутрішньої політичної стабільності. Усі провідні політичні сили Чехії підтримували курс

до євроінтеграцію, а тому в умовах членства в ЄС зосередили свою увагу на дискусіях довкола питань зовнішньої політики, торговельно-економічних і соціально-культурних наслідках членства країни в ЄС. У цих умовах проєвропейський уряд В.Шпідли, сформований ЧСДП і «Коаліцією», успішно реалізовував програму інтеграції до ЄС. Маючи час до виборів, улітку 2006 р. уряд В.Шпідли зосередився на вирішенні торгово-економічного розвитку країни.

У перші чотири місяці 2004 р. у суспільстві велися дискусії з приводу того, що станеться з доходами рядових громадян, як зміниться її статус в умовах членства ЧР в ЄС, чи погіршиться економічна ситуація в країні та ін. Політики, у свою чергу, вели дискусії про розвиток чеської економіки в умовах членства в ЄС, проблем Конституції ЄС, долю Вишеградського договору, відносили з країнами СНД, зокрема з Україною і Росією. Крім того, опозиція в особі ГДП критикувала за неспроможність покращити економічну ситуацію, у неготовності не допустити зниження життєвого рівня в перші роки членства в ЄС. У відповідь на критику уряд обіцяв посилювати євроатлантичне партнерство, відкрито й об'єктивно інформувати громадян про обговорювані соціально-економічні проблеми [5,с.79-109].

Ставши 1-го травня членом Євросоюзу, Чехія виконала своє основне зобов'язання зовнішньої політики, яке було поставлено ще в травні 1989 р. Але в країні залишилися окремі неврегульовані питання з країнами ЄС. Зокрема, ще під часу Німеччина, Австрія чи Угорщина піднімали питання необхідності денонсування «декретів Бекеша». Сподівання, що проблема вирішиться сама собою у зв'язку з членством Чехії в Євросоюзі, не виправдалися. Усе це означало, що для Чехії після її входження до Євросоюзу розпочався третій етап інтеграції країни в євросоюзівські структури – етап адаптації суспільно-політичних і економічних відносин країни до принципів і вимог ЄС. Тобто, протягом певного часу країна майже повністю повинна була уніфікувати свої життя з чинними законами, нормами і принципами Євросоюзу. При цьому Чехія зобов'язалась дотримуватись принципів спільної політики ЄС і в економічних стосунках з країнами – членами ЄС, у тому числі з Україною. Але повна інтеграція Чехії відбудеться лише після її входження до Єврозони, що відбудеться не раніше 2009-2010 років [5,с.89-120].

Вступ Чехії до Євросоюзу утвердив у країні зразки європейської демократії, посилив її національну військово-політичну стабільність, відкрив перспективи динамічного торговельно-економічного розвитку та поступового досягнення високих соціальних стандартів, зробив країну привабливою як для міграції через її територію до країн Західної Європи, так для працевлаштування в середині країни. Водночас після вступу Чехії до Євросоюзу почався вплив висококваліфікованих кадрів з системи науки, освіти і промисловості до розвинутих країн Євросоюзу [5,с.123-167].

Наплив заробітчан примусив парламент прийняти новий закон про зайнятість, який набув чинності наприкінці 2004 р. У відповідності до закону громадяни першопочаткових країн ЄС могли працевлаштовуватись у Чехії на

рівні з громадянами ЧР. Громадянам інших країн дозволялось працевлаштовуватись через «агентства по праці», а порушення цієї норми передбачало накладання штрафів до 66 тис. євро [5, с.167-180].

У 2004 р. темпи чеського експорту випередили темпи імпорту і призвело до істотного покращення балансу зовнішньої торгівлі країни. Позитивний вплив мали іноземні інвестиції та експорт транснаціональних компаній, які вивозили з Чехії комплектуючі для кінцевої обробки у країнах Євросоюзу [5,с.180-181]. Покращення торговельного балансу країни відбувалося і за рахунок зростання туристичних послуг. У 2004 р. країну відвідало 7,7 млн. іноземців, а доходи від туризму склали 3,45 млрд. євро. Покращення торговельного балансу Чехії відбувалося за рахунок торгівлі країнами ринкової та перехідної економік, на які припадало 84,5% всього зовнішньої торгівлі, у тому числі 86% експорту й 83% – імпорту. А з цього 34% зовнішньої торгівлі приходилось на Німеччину [5,с.185].

Позитивні торговельно-економічні тенденції розвитку були характерні для Чехії і в 2005 р. Це позначилось на скороченні безробіття на 8,6%, зростанні заробітної платні на 3,2%, зниженні цін на сільськогосподарську продукцію – на 4,2%, а на промислову продукцію – на 0,5%. При цьому у 2005 р. після вступу країни до Євросоюзу, середні темпи росту чеського експорту складали 27,4%. За приблизними даними, чеський експорт склав 72,05 млрд. євро, а імпорт – лише 69,15 млрд. євро [5,с.186]. Тривала тенденція щорічного зростання загального товарообігу на – 14-16%, з країнами СЕФТА – на рівні 1%, з країнами Євросоюзу – на рівні 2%, з країнами СНД – на 10%, у тому числі з Росією – на 18% засвідчили перерозподіл експорту сировини та збуту чеських промислових товарів, запровадження багатьма країнами обмежувальних заходів, збільшення антидемпінгових розслідувань і т. ін. На цьому фоні українсько-чеське торговельно-економічне співробітництво виглядало цілком благополучно, бо загальний товарний обсяг між країнами зріс аж на 8% [5,с.46-200].

Підсумовуючи наголосимо, що Чехія не лише домоглася вступу до Євросоюзу, а й протягом 1993-2005 рр. досягла позитивних й ефективних результатів у зовнішньоекономічній діяльності. Цього країною було досягнуто завдяки таким діям: поступовому і наполегливому адаптуванню своєї зовнішньоекономічної і політичної діяльності до принципів і вимог Євросоюзу; становленню ефективних і успішних інституційних структур та механізмів постійного діалогу з керівними структурами ЄС, послідовному відстоюванню інтересів держави при переговорах про вступ до Євросоюзу; поступовій інтеграції країни до єдиного ринку, торговельного й митного союзів Євросоюзу; впровадженню ефективних засобів сприяння зовнішньоекономічній діяльності національного виробника через проведення продуманої державної політики підтримки експорту.

Перелік використаних джерел:

1. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних та гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л.Зашкільняка. – Київ: ЛНУ ім. Франка, 2001. – 606 с.
2. Задорожнюк Э.Г. Первое десятилетие политической истории Чешской Республики. 1993-2003 гг./ [Э.Г. Задорожнюк., Я.В. Шилов] // Чехия и Славянская в XX веке. Очерки истории. В двух книгах. Книга 2. – М.: Наука, 2005. – с. 332,382.
3. Кіш С. Геополітичні наслідки інтеграції країн Центральної Європи в Європейський Союз / Є.Кіш // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. Вип. 12. – Ужгород: СМТ «Вісник Карпат», 2005. – С.18-24.
4. Центрально-Восточная Европа во второй половине XX века. В трех томах. Том Третий. Трансформации 90-х годов. – Часть I. – М.: Наука, 2002. – 320 с.
5. Корсак Р.В. Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991-2005 рр. / Р.В.Корсак. – Ужгород: Гражда, 2007. – с. 45.
6. Bauer J. Kdo za nás rozhoduje. Pravdivý skutečnosti o zbkulisnim boji ěSSD a ODS./ J.Bauer. – Praha: Saga, 1998. – 223 p.
7. Інформація про нове керівництво Чеського Уряду та Міністерства промисловості і торгівлі Чеської Республіки // Поточний архів Посольства України в Чеській Республіці Справа № 01- 05 /437 від 23.07.1998. – 20 с.
8. Шимов Я.В. «Опозиционный договор» между Чешской социал-демократической партией и Гражданской демократической партией и его роль в новейшей политической истории Чехии (1998-2000 годы) / Я.В. Шимов // Проблемы славяноведения в трудах молодых ученых. – Вып. первый. – М.: Наука, 2003. – С. 192-194.
9. Дорожовец О.В. В Чехии левые и правые разделили власть / О.В. Дорожовец // День. – 1998. – 15 июля.
10. Центрально-Восточная Европа во второй половине XX века. В трех томах. Том Третий. Трансформации 90-х годов. – Часть II. – М.: Наука, 2002. – 320 с.
11. Nikolski V. Současní postavení český ekonomí / V. Nikolski // Mezinárodní politika. –1999. – № 4. – S. – 9-10.
12. Вахненко Т. Товарний експорт України в системі світогосподарських зв'язків / Т. Вахненко // Економіка України. – 2006. – № 6. – С. 73-84.
13. Jelinek P. Jak dól s ěskou rozvojovú spoluprací / P. Jelinek // Mezinárodní politika. – 2004. – № 1. – S. 8-10.
14. Transformací ěeský spoleěnství. 1989–1995 / Red. Ťufarikovú V. a K. – Brno, 1996. – s.41-45.
15. Chvojka P. Stabilita, rovnováha a rust / P. Chvojka // Bankovníctví. – 1999. – № 6. – S. 7-9.
16. Bálek A. Vybraný problémy a souvislosti budoucího ekonomického věvoje ěeský Republiky / A. Bálek // Pohledy. – 1998. – № 2-3. – S. 21.

17. Кіцила Л.Ю. Реалізація курсу Чеської республіки на інтеграцію до Європейського Союзу. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук./ Л.Ю. Кіцила – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – с.15-17
18. Пороги (Прага). – 1995. – № 1-2. – с.4-9.
19. Мельникова І.М. Україна в новому геополітичному устрої Центральної та Південно-Східної Європи (90-ті роки ХХ століття) / [І.М. Мельникова, А.Ю. Мартинов] // Міжнародні зв'язки України: Наукові пошуки і знахідки. – Вип. 10: Міжвідомчий збірник наукових праць. – Відп. ред. С.В. Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – С. 95-110.
20. Проноза В.В. Співробітництво України з державами Центрально-Східної Європи: регіональний аспект економічної інтеграції (90-ті роки) / [В.В. Проноза, І.М.Сюсько] // Україна в європейських міжнародних відносинах Науковий збірник. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. – С. 117-139.
21. Had M., Urban L. Evropské společenství. První pilíř Evropské Unie / [M. Had, L. Urban]. – Praha: Nadas AEGH, 1997. – s.141-145.
22. Winkler J., Pönek J. Rozšíření CEFTA: malý kráček, nebo velký skok? / [J. Winkler, J. Pönek] // Mezinárodní politika. – 1994. – № 4. – S. 24-28.
23. Hackl M. Jaderne zbran v R již byly / M. Hackl // Lidové noviny. – 1996. – 30. října.
24. Kotyk V. česko – ruský vztahy v kontextu středoevropské politiky Ruska / V. Kotyk // Mezinárodní vztahy. – 1997. – № 2. – S. 22-30.
25. Pezl K. česká Republika – člen NATO/ K. Pezl // Mezinárodní politika. – 1999. – № 4. – S. 4-5.
26. Україна і Європа (1990-2000 рр.). Частина 1. Україна в міжнародних відносинах з країнами Центральної та Південно-Східної Європи. Анотована історична хроніка / Гол. ред. Мельникова І.М. – К.: Ін-т історії України, 2001. – с.160.
27. Щербакова Ю.А. Чешская Республика и НАТО / Ю.А.Щербакова // Страны Центральной и Восточной Европы на пороге XXI века. – М.: ИНИОН РАН, 1999. – 164 с.
28. Proč NATO / Sestavil Matějka D. – Praha, 1992. – s.25-51.
29. Kotyk V. Vstup české Republiky do NATO – a co dál? / V. Kotyk // Mezinárodní politika. – 1994. – № 4. – S.14-17.
30. Міжвідомчий збірник наукових праць / Відп. ред. С.В. Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – С.95-110.

Крах доминирующего советского влияния стимулировал и ускорил процессы геополитического самоопределения этносов региона. На обломках социалистического лагеря возобновилось государственность ряд стран, в том числе Чехия. С 1 января 1993 г. ЧР официально выступает на международной арене как независимое государство. Новое государство получило в наследство от ЧСФР парламент, который был избран в июле 1992 г. В течение 1993-2003 гг. успешные трансформационные процессы в Чехии привели к ее членству в НАТО. Кроме того, страна сделала несколько важных шагов

вступления в Евросоюз. Среди них выделим переориентацию чешской экономики и торгово-экономическое сотрудничество со странами Евросоюза, в целом реализацию Европейской Соглашения, беспошлинный режим для поставок из Чехии в Евросоюз металлов, текстиля. Многоплановость исследуемой темы обусловила сложность сочетания инструментария истории и теории международных отношений, страноведения, источниковедения, политологии, экономики, геополитики, права и других дисциплин.

Ключевые слова: трансформация, Чехия, ЕС, НАТО, ЧСФР, экономика, Чехия

The failure of the dominating Soviet influence stimulated and accelerated the process of the peoples' geopolitical self-determination in the region. On the wreckage of the socialist camp, several of countries, including the Czech Republic, renewed their independence. Since January 1993 the Czech Republic is officially represented on the international scene as an independent state. The new state inherited from the Czechoslovak Federative Republic (CSFR) the parliament which had been elected in June 1992. From 1993 till 2003 the successful transformational processes in the Czech Republic led to its membership in the NATO. Besides, the country made several important steps in the direction of joining the European Union. Among them, we will emphasize the reorientation of the Czech economy to the trade-economic cooperation with the European Union countries, in general – the successful realization of the European Agreement, the custom regime for supplying metals, textile from the Czech Republic to the European Union. The multifaceted character of the investigated topic motivated the necessity of combining the elements of the international relations history and theory, country ethnography, sources of information, politology, economics, geopolitics, law and other disciplines.

Keywords: transformation, the Czech Republic, the EU, the NATO, the CSFR, economy.